

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרק שישי

ברכות הנהנין

סוגיה יב: גדרי ברכת בורא פרי העץ (4): ברכה על
פלפל

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה יב: גדרי ברכת בורא פרי העץ (4): ברכה על פלפל

*

רקע

הגמ' דנה אם מברכים על פלפלים על אף שהם מיועדים לתבלין ולא לאכילה. נתמקד בשאלה אם על פלפלים רטובים הראויים לאכילה מברכים "בורא פרי העץ" או "בורא פרי האדמה".

מקורות

- א. גמ' לו: "פלפלי רב ששת אמר... הא ביבשתא [השני]"
- ב. תוס' ד"ה ברטיבא
- ג. רי"ף כה: "פלפלי רטיבתא... ויבשתא ולא כלום [השני]"
תלמידי רבינו יונה ד"ה פלפלי, וכתבו
רא"ש סי' ו'
רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ז
- ד. שו"ת הרשב"א ח"א סי' ת
- ה. שו"ע סי' רב סע' טז-יח, ומשנה ברורה [שער הציון אות פט]

שו"ת הרשב"א ח"א סי' ת

שאלת עוד: פלפלי רטיבתא מברך עליהו בורא פרי האדמה, ואמאי? כיון שהן גדלין באילן בורא פרי העץ הוה לן לברוכי!
תשובה. כיון שאין נוטעין אותן אלא על דעת שיתייבשו ויאכלו רובן ביבשותן שחוקין בתבלין בלבד, ואינן נאכלין כן בפני עצמן אלא מיעוטן לפעמים, אין מברכין עליהן בורא פרי העץ אלא פרי האדמה. וקרוב היה שלא יברכו עליהן אלא שהכל כקורא, אלא לפי שנאכלין המעט מהם ברטיבותן ואדעתא דהכי נמי נטעי קצת, מברכין עליהם בורא פרי האדמה מיהא הואיל וחייב הכתוב בערלה כדאיתא התם [לו:]: שרבה אותן הכתוב מדכתב [ויקרא יט, כג] ונטעתם כל עץ מאכל.

הסבר הסוגיה

פלפלי, רב ששת אמר: שהכל, רבא אמר: לא כלום... לא קשיא - הא ברטיבתא הא ביבשתא.
[גמ' לו:]

פלפל ושאר תבלינים הדומים לו, אינם ראויים לאכילה בפני עצמם, אלא רק כתבלין בתוך האוכל, לפיכך הם אינם מוגדרים כאוכל, אין חייבים על אכילתם ביום כיפורים, ואין מברכים על אכילתם.

ניתן לשרות את הפלפל במים ולהסיר ממנו את חריפותו, ואז הוא ראוי לאכילה. בגמ' מפורש, שפלפל רטוב חייב בברכה. נחלקו הראשונים מהי ברכתו. הרי"ף [כה:]

והרמב"ם [פ"ח ה"ז] סוברים שמברכים עליו "בורא פרי האדמה", תלמידי רבינו יונה [שם ד"ה פלפלין והרא"ש סי' ו'] סוברים שמברכים עליו "בורא פרי העץ".

שיטת תלמידי רבינו יונה והרא"ש ברורה. פלפל הוא פרי העץ, שהרי מפורש בדברי רבי מאיר שהוא חייב בערלה - ולפיכך מברכים עליו בורא פרי העץ. שיטת הרי"ף והרמב"ם צריכה הסבר, מדוע מברכים על פלפל רטוב בורא פרי האדמה? אם הוא ראוי לאכילה - יש לברך עליו "בורא פרי העץ", אם "לא נטעי אינשי אדעתא דהכי" - ברכתו "שהכל", ואם אינו ראוי לאכילה - אין לברך עליו כלל, אבל "בורא פרי האדמה" מהיכי תיתי?

את שיטת הרי"ף והרמב"ם ניתן להסביר בשני כיוונים שונים:

א. הנחת היסוד של התמיהה אינה נכונה. פלפל אינו פרי העץ. ההנחה שפלפל הוא פרי העץ מבוססת על דברי רבי מאיר שפלפל חייב בערלה. הרמב"ם השמיט דין זה, ואולי סבר ששיטת רבי מאיר היא שיטה יחידאית, ואין הלכה כמותו [אמנם מפירוש המשנה לערלה פ"ב מ"י, משמע, שיש ערלה בפלפל].

ב. הרשב"א [שו"ת ח"א סי' ת] מתייחס לשאלה זו ומתוצאה: "כיון שאין נוטעין אותן אלא על דעת שיתייבשו ויאכלו רובן שחוקין כתבלין... וקרוב היה שלא יברכו עליהם אלא שהכל כקורא, אלא לפי שנאכלין המעט מהם ברטיבותן ואדעתא דהכי נמי נטעי קצת, מברכין עליהם בורא פרי האדמה"¹. הרשב"א מחדש חידוש גדול. כפי ש"לא נטעי אינשי אדעתא דהכי" מפקיע גידולי קרקע מברכתם ומחליף את הברכה לברכת "שהכל", כך "לא נטעי רובא דאינשי אדעתא דהכי" מפקיע פירות מתורת פרי העץ, ומחליף את הברכה עליהם לברכת "בורא פרי האדמה". ניתן להסבירו, שרק פרי הנאכל כדרכו הרגילה מוגדר כפרי העץ, אך פרי שאינו נאכל באופן שאליו הוא מיועד בדרך כלל, אינו מוגדר כפרי העץ, אלא כסתם גידולי קרקע שברכתם "בורא פרי האדמה".

סיכום

נחלקו האמוראים אם מברכים על פלפל יבש "שהכל" או שאין מברכים עליו כלל. אנו פוסקים כרובא שפלפל יבש אינו ראוי לאכילה כפי שהוא אלא רק כתיבול, ולכן אין עליו חיוב ברכה והאוכלו ביום הכיפורים פטור מכרת.

נחלקו הראשונים כיצד מברכים על פלפלים רטובים, הרי"ף והרמב"ם פוסקים שמברכים עליהם "בורא פרי האדמה" ואילו תלמידי רבינו יונה והרא"ש פוסקים שמברכים עליהם "בורא פרי העץ". את שיטת הרי"ף והרמב"ם ניתן להסביר בשתי דרכים: א. הם אינם פוסקים כרבי מאיר שפלפלים חייבים בערלה והם פרי עץ. ב. הרשב"א מסביר, שפרי שרוב בני אדם אינם נוטעים אותו על דעת לאוכלו בעצמו מופקע מברכת "בורא פרי העץ", ומברכים עליו "בורא פרי האדמה".

¹ מדברי הרשב"א הללו עולה שעל אכילת פרי הנמצא במצב שאין דרך בני אדם לאוכלו מברכים "שהכל". דברים אלו סותרים את דברי הרשב"א במקום אחר [שו"ת ח"א סי' תכח. מובא לעיל עמ' 24] וצ"ע.

הלכה

השו"ע [סי' רב סע' יח] פוסק כרי"ף וכרמב"ם, שמברכים על פלפל רטוב בורא פרי האדמה. הגר"א [בביאורו, מובא בשער הציון אות פט] חולק, ופוסק כשיטת תלמידי רבינו יונה והרא"ש, שמברכים על פלפל רטוב בורא פרי העץ.